

ROB. MANDROU: *Les Fuggers, propriétaires fonciers en Suabe 1560–1618. Étude de comportement socio-économique à la fin du XVIe siècle. Collection »Civilisations et Mentalités«.* Paris, Plon, 1969. 253 s. Ill. F 31.50.

I den meget omfattende litteratur om Fuggerne har deres aktivitet som godsbesiddere hidtil indtaget en meget beskeden plads; Robert Mandrou's arbejde sigter imidlertid videre end til blot at udfylde dette tomrum. Bogens betydning ligger snarest i hans stærke betoning af, at det augsburgske bankierhus under den vanskelige og ofte kriseprægede situation på det europæiske kapitalmarked i sidste halvdel af 1500-tallet så sin fordel i at fortsætte eller endda forcere de investeringer i fast ejendom i Schwaben, som Jacob Fugger havde indledt ved århundredets begyndelse, i modsætning til andre sydtyske bankierhuse, der måtte frigøre deres kapital. Den spanske statsbankerot 1575 synes kun at have fremskyndet udviklingen. Det afgørende ligger – som Mandrou stærkt betoner – da i, at Fuggerne ikke søgte social prestige (adelskabet havde de jo) i deres godsbesiddelse, men økonomisk sikring af bankierhusets kapital.

Godsbesiddelserne indtog vel aldrig nogen central plads i Fuggernes investeringer; forf. beregner værdien af den samlede godsbesiddelse til 2 mill. gld., et beløb af samme størrelsesorden som det, Fuggerne tabte ved den tredje spanske statskonkurs 1607. På grundlag af udførlige og teknisk vanskelige beregninger over det bevarede godsregnskabsmateriale mener Mandrou at kunne beregne den gennemsnitlige afkastning af den investerede kapital til 6% årligt. Derimod formulerer han sig med stor varsomhed, når det gælder sammenligning med gevinstmulighederne i andre erhvervsformer (handel, minedrift, pengespekulation), og formentlig med rette. Væsentligt – og det er måske bogens mest interessante resultat – er det, at det ikke kan udelukkes, at kapitalanbringelsen i fast ejendom under ustabile forhold kan have givet forventninger om større gevinst end handel og pengespekulationer – eller under alle omstændigheder forventninger om sikker og stabil investering (omend på et lavere forrentningsniveau), et fænomen som jo også kendes fra 1600-tallets England.

E. LADEWIG PETERSEN

H. DOLLINGER: *Studien zur Finanzreform Maximilians I. von Bayern in den Jahren 1598–1618. Ein Beitrag zur Geschichte des Frühabsolutismus. Schriftenreihe der hist. Komm. bei der Bayr. Akad. der Wissenschaften Schrift 8. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1968. 643 s. DM 84.–.*

Kurfyrst Maximilian I af Bayern (1573–1651) var ikke blot en af trediveårskrigen hovedaktører og leder af den katolske liga, men tillige én af tidens mest ambitiøse territorialfyrsteskikkelser, en politiker og administrator af betydeligt format. I hvert fald tilmåler dr. Dollinger hans administrative og finansielle reformer forud for krigsudbruddet en høj grad af politisk bevidsthed, ser dem som udslag af overlagt absolutistisk 'statsræson'; han tolker »die Finanzreform Maximilians als politische, von Persönlichkeiten gewollte und gestaltete Geschichte« (s. 7; jf. kap. III passim og især s. 287–94).

Reformforanstaltningerne tog deres udgangspunkt i en række finansoverslag 1598–1610; til deres vigtigste midler hørte dels fiskale indgreb (forhøjelser af

toldtariffer, fyrstemagtens overtagelse af saltudvinding og andre regaler), dels fyrstelig erhvervsvirksomhed i monopolpræget form, men også kapitalinvestering bl. a. ved godsopkøb; omvendt foretog kurfyrsten bevidste udgiftsreduktioner og besparelser. Med varsomhed anslår Dollinger Maximilians netto-årsindkomst til 1.2–1.6 mill. gld. og udgifterne til knapt 1 mill. gld. Kapitalophobningen – forfatteren ser her bort fra den fast investerede formue – opgøres til 4–6 mill. gld. ved krigsudbruddet. I sig selv indeholder de principielle retningslinier og deres praktiske udformning næppe nye træk; fyrstemagtens nettoindtægtsmaksimering – til befæstelse af dens finansielle og politiske position – var jo det generelle mål for 1500-tallets *oeconomia*-doktriner. Dollingers fortjeneste ligger i den udførlige og overbevisende dokumentation for programmets bevidste gennemførelse under Maximilian I. Hans bog er ingenlunde lettilgængelig; landets administrative og organisatoriske rammer forudsættes bekendt, bogen virker stunddom overdokumenteret (mere end $\frac{3}{5}$ optages af noter), og endelig er den heller ikke udtømmende; forfatteren har måttet udskyde væsentlige sider af kurfyrst Maximilians aktivitet – og navnlig hans erhvervspolitik – til senere behandling. Men det massive værk er et dygtigt og modent arbejde, og det kan – trods sin geografiske begrænsning – med rette gøre krav på betydelig opmærksomhed, fordi bogens principielle synspunkter fastholdes og gennemføres med stor konsekvens. Bogens undertitel markerer nok mest præcist forfatterens hovedanliggende.

E. LADEWIG PETERSEN

HERBERT LANGER: Stralsund 1600–1630. Eine Hansestadt in der Krise und im europäischen Konflikt. Abhandlungen zur Handels- und Sozialgeschichte hrsg. v. d. Hansischen Arbeitsgemeinschaft der deutschen Historikergesellschaft Bd. IX. Weimar, Herman Böhlau Nachfolger, 1970. 295 s. DM 28.

Efterkrigstidens østtyske hanseforskning har i meget høj grad samlet sin interesse om de vendiske stæders 'Spätzeit'; vi kan her nøje os med at anføre Johs. Schildhausers undersøgelser over reformationstidens sociale og politiske brydninger og K.-F. Olechnowitz' handelshistoriske studier. Emnevalget er givetvis fuldt overlagt, fordi 16. og 17. århundrede i marxistisk tolkning repræsenterer de folkelige opgør med feudalismen og overgangen fra feudalisme til kapitalisme. Herbert Langers bog følger sig naturligt ind i denne forskningstradition, og bogen repræsenterer – trods sin stunddom unødigt aggressive facon – en værdifuld og væsentlig forskningsindsats. Forfatteren har på grundlag af et ganske omfattende, lokalt arkivmateriale kunnet levere en fortrinlig og detaillert – lejlighedsvis omstændelig – redegørelse for en middelstor hansestads demografiske, sociale og erhvervsmæssige struktur, og hans særlige problemstilling har videre resulteret i interessante analyser af de sociale og politiske modsætninger mellem de pommerke fyrster, Stralsunds rådsaristokrati og byens brede befolkning; af betydning er endelig også betoningen af de sociale og økonomiske kræfter bag den danske og svenske intervention under Wallensteins belejring af byen 1627–28.

En kort anmeldelse kan vanskeligt yde en så omfattende og detaillert forskningsindsats fuld retfærdighed; det må stå fast, at bogen på mange måder er fortjenstfuld. At helhedsindtrykket dog ikke virker helt klart og overbevisende